

Almanya'da Göçmen Türkler ve Ana Dilde Medya Kullanımı

Turkish Immigrants in Germany and Using the Turkish Media

Emine UÇAR İLBUĞA

Dr.

Özet

Betimleyici nitelikteki bu çalışmada Almanya'da Türk kökenli göçmenlerin yaşam koşulları ve onların çocuklarının medyayı nasıl kullandıkları incelenecektir. Ayrıca bu bağlamda çok dilli medya ortamında medya pedagojisinin rolü de araştırılacaktır. Almanya'da Türk göçmenlerin medya kullanımına yönelik yapılan araştırmalarda Türklerin anadilinde medyaya ilgilerine ve özellikle televizyonun yaşamlarında önemli bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Ancak birinci göçmen kuşağın medyayı daha çok anadilinde kullanmasına karşın, Türk kökenli göçmen çocukları için medyanın her iki dilde takip edilmesi önem taşımaktadır. Dolayısıyla medya kullanıcısının, insan yaşamında önemli bir etkinliğe sahip olan medyayı yalnızca teknik olarak değil, toplumsal sorumluluk ve bilinçle kullanabilmeyi öğrenmesi de önem kazanmaktadır. Özellikle Almanya gibi göç alan ülkelerde çok dilli ve çok kültürlü bir ortamda doğup büyüyen çocuk ve gençlerin bu özelliklerini destekleyecek ve geliştirecek eğitsel koşulların oluşturulması gerekmektedir. Bu bağlamda kültürlerarası iletişim, kültürlerarası eğitim ve medya pedagojisine önemli görevler düşmektedir. Medya yeterliliği kazanmış bir kişi medyayı eğlence ve iletişim amaçlı, toplumsal süreçte de dahil olabilecek şekilde işlevsel olarak kullanabilen kişidir. Medya yeterliliğiyle birey, dışardan gelen bu uyarılar sayesinde farklı sosyal davranışları da kazanabilecektir.

Anahtar sözcükler: Medya kullanımı, medya pedagojisi, kültürlerarası iletişim.

Abstract

This descriptive essay attempts to explore the conditions of Turkish immigrants in Germany and to research the issue that how the Turkish groups and their children use the media. Moreover, it will investigate the role of the media pedagogy in multi linguistic media environment. It is noticed that the Turks are interested in Turkish media and especially television is the main media in their lives, in the context of the studies about media habits of Turkish immigrants in Germany. But the children of these immigrants watch media in both languages while primary immigrants use the media in only their language. So, it is very important that person who uses the media has to learn to watch TV by social responsibility and conscious than knowing its technical characteristics. We must create proper educational conditions for the children and young people born and grow up in multi linguistic environment. Their special features are supported and developed in some countries like Germany that has a lot of immigrants. So, intercultural communication, intercultural education and media pedagogy are much important. Person who has media competence could use the media to entertain and communicate and also s/he could use it to share social process. It is clear that person who has media competence gets different social behaviour via stimulates from the outside.

Key words: Media usage, media pedagogy, intercultural communication.

1. Giriş

Günümüzde medya, bireysel ve toplumsal yaşam içinde artarak önem kazanırken, medyanın 'etki' gücü üzerine tartışmalar ise güncelliğini korumaktadır. Özellikle bir göç ülkesi olan Almanya'da göçmenlerin toplumla bütünleşmesinde medyanın 'olumlu' ve 'olumsuz' etkileri konusu tartışmalı bir alanı oluşturmaktadır. 1950'li yılların sonu itibariyle iş gücü göçü nedeniyle Almanya'ya gelen göçmenlerle birlikte birçok farklı dilde medya sunumları ve kullanımı önem kazanmıştır. Göçmenler için medya salt habere ulaşmak için bir araç değil, köken olarak geldikleri ülke ile bir bağ oluşturması açısından da önem taşır. Göçmenlerin ana dilde medyaya ilgileri çoğu zaman Alman toplumuna uyum sürecinde sorun olarak değerlendirilir. Özellikle Türk kökenli göçmenler geldikleri ülkenin gelenek ve değerlerine bağlı yaşadıkları, anadilde medyayı yoğun olarak kullandıkları ve Almanya'ya uyumda yeterince çaba göstermedikleri için eleştirilir. Bu eleştiriler yalnızca ilk kuşak göçmenler için olmayıp, Almanya'da doğup, büyüyen gençleri de kapsar. Anadilde medya kullanımına yönelik eleştirilerde iki boyut öne çıkar: Göçmenler anadilde medyayı kullanarak, Almanca dilini yeterince geliştirememekte ve içinde yaşadıkları toplumun politik, ekonomik, kültürel koşullarına uzak kalarak Alman toplumuna yabancılaşmaktadır. Ayrıca bazı medya sunumlarında kullanılan dil, Türk kökenli göçmenlerin Alman toplumuna uyumuna engel oluşturucu bir nitelik taşımaktadır. Yani milliyetçiliği öne çıkaran bir dil kullanılarak 'Alman' ve 'Türk' ayrımı yaratılmaktadır. Ancak bu eleştiriler daha çok Türk medyasını kullanan göçmenlere ve Türk medyasındaki sunumlara yönelik olmasından dolayı tek yönlü ve eksiktir. Çünkü uzun yıllar Alman medyası için göçmenler bir pazar olarak önem taşımaz. Butterwegge'in ifadesinde olduğu gibi "göçmenlerle konuşmak yerine, onlar üzerine konuşmayı tercih eden" (2003: 13), Alman medyasında göçmenler ya sorunlu, saldırgan, ya da korunmaya ihtiyacı olan gruplar olarak yer alır. Çoğu kez Alman medyasında kendini bulamayan göçmenler için ana dilde medya bir alternatif oluşturur.

Birinci jenerasyonun anadilde medyaya ilgisini dil sorunları ve köken olarak geldikleri ülkeyle olan duygusal bağılıkları nedeniyle anlamak kolaydır. Ancak Almanya'da üçüncü, dördüncü kuşak olarak yaşamakta olan insanların anadilde

medya kullanımında sözü edilen dil sorunu gerekçe olarak gösterilemez. Römhild'e göre "göçmen toplumlarında insanlar birkaç memleket, birkaç kültür ve birçok sosyal bağlılık geliştirerek yaşamaktadır" (2003:42, aktaran Hugger 2005:7). Daha açık bir ifadeyle çok kültürlü ve çok dilli bireyler ulusal ve etnik yaşam örneklerini yaratıcı bir şekilde aşarak, bilinen milliyetçi sınırların üzerinde kendi dünyalarını yaratırlar. Göçmen gençler ailelerinden farklı ve çok yönlü olarak iletişim olanaklarını kullanmakta ve her iki kültürel özellikleri de içselleştirmektedir. Medya alışkanlıkları ve uyum sorunu birinci kuşakta olduğu gibi yalnızca ulusal ve kültürel sınırlar çerçevesinde ele alınamaz.

Bu çalışmanın amacı Türk kökenli gençlerin medya alışkanlıkları ve bu alışkanlığın oluşumuna etki eden faktörler yanında, genel olarak Türk kökenli göçmenlerin nasıl bir medya tüketici profili oluşturduklarını tanımlamak, buna bağlı olarak entegrasyon süreci ve göçmenlik tartışmalarında medyanın önemine dikkat çekmektir.

2. Göçün Hikâyesi

1955 yılından itibaren İtalya'dan işgücü almaya başlayan Almanya, 1960 yılında İspanya ve Yunanistan'dan işçi getirmeye başlamıştır. Daha sonraki yıllar Türkiye ve Portekiz bu işgücü göçüne dahil olurken, 1968 yılından başlayarak Fas, Tunus ve Yugoslavya Almanya'ya işçi gönderen ülkeler arasına katılmıştır. İlk yıllar İtalyan, İspanyol ve Yunanlı işçilerin sayısı fazla iken 1970'li yıllarla birlikte bu sayı düşmeye başlamış, Türk ve Yugoslav işçilerin sayısı ise düzenli olarak artmıştır (Bade 1992: 395).

Avrupa ülkelerine baktığımızda bu ülkelerin göç ile ilgili tutumlarının çok değişik olduğunu görürüz. İsveç, Norveç gibi ülkelerde göç belirleyici bir unsur oluşturmuş, göçmenlerin topluma uyum sağlamasını kolaylaştırıcı yasal düzenlemeler ve kurumsal yapılanmalar önemli olmuştur. Hollanda ve İngiltere ise geçmişten gelen sömürgecilik tarihlerinden dolayı çok erken yüzleştikleri göç gerçeğiyle bu alanda gerekli kalıcı ve yapısal önlemleri önceden almak zorunda kaldılar. Ancak Almanya ve Avusturya gibi ülkeler yakın tarihte yaşadıkları göç deneyimlerinde diğer ülkelere oranla daha sınırlayıcı göç politikalarıyla ön plana çıktılar. İzlenen bu sınırlı ve yetersiz göçmen politikaları göçmenlerin geleceğine yönelik perspektiflerinden, toplumun göçmenlere yaklaşımlarına kadar birçok alanda önemli rol oynadı. Son elli yılda göç olgusu Alman toplumunu önemli ölçüde etkilemesine rağmen, toplumsal yapılanmalarda olduğu gibi özellikle siyasi ve hukuksal alanlarda göçmenlerin belirleyici bir unsur olarak yer almadığı görülmektedir (Yıldız 2006: 35-51).

Almanya'nın toplam nüfusunun yüzde 19'u (Statistisches Bundesamt 2006: 74) göçmen kökenli olup, sözü edilen bu grup çok çeşitli ve heterojen bir yapıdadır. İşçi göçmenler, göçmen işçilerin çocukları, eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen Alman kökenli göçmenler politik ilticaatlar savaş sığınmacıları ve Avrupa

ülkelerinden kendi isteğiyle gelen göçmenler, kendi içlerinde de heterojen bir oluşum taşımaktadır. Bu heterojen yapı nedeniyle göçmenlerin Almanya'da hukuksal, yasal konumları gibi ihtiyaçları ve sorunları da farklıdır.

Aslında Türk göçmen işçilerin Almanya'ya gelişi amaçları, Almanya'da kısa süre çalışıp, ekonomik olarak belirli bir gelişme gösterdikten sonra, kendi ülkelerinde geleceklerini güvence altına alabilecek gerekli birikimi oluşturup dönmektir. Alman ekonomisinin ve o dönemki iş piyasasının koşulları göz önünde tutularak işçilerin Almanya'da kalabilmeleri yönünde yasal düzenlemelere gidilmesiyle birlikte göçmen işçilerin Almanya'da kalıcılık süreci başlamış oldu. Bugün Almanya'da yaklaşık iki milyon Türkiye kökenli göçmen yaşamaktadır.

İlk kuşak işçilerin fabrikalarda çalışarak para kazanıp tekrar ülkelerine dönme hayalleri kısa sürdü. Almanca öğrenmeden, daha çok vasıfsız işlerde çalışarak sürdürdükleri yaşamlarında aile birleşimi nedeniyle Türkiye'den getirdikleri eş ve çocuklarıyla farklı bir ülkede, yeni bir dil ve kültüre uyum sorunları da ortaya çıkmaya başladı. İster politik tartışmalarda isterse bilimsel araştırmalarda olsun göçmenlerin yaşadıkları topluma entegre olup olamadıkları üzerine çok şeyler yazıldı. Bu tartışmalarda en fazla uyum sorunu yaşayan grup olarak Türkler gösterildi. Ayrıca entegrasyon sorununun yalnızca birinci kuşak Türk göçmenler ve onların sonradan Türkiye'den getirdikleri çocuklarının değil, Almanya'da doğup büyümekte olan genç kuşak için de önemli bir problem olduğuna dikkat çekildi (Papalekas 1982: 32; Furtner-Kallmünzer 1988: 126; Nieke 1991: 17).

Göçmen çocuklarının okul, eğitim sorunları gibi boş zaman aktivitelerine ilgileri, sahip oldukları olanaklar ve buna etki eden koşullarla, uyum sorunları ve kendilerini nasıl kimliklendirdiklerini daha geniş yelpazede ele alan araştırmalarda ise (Auernheimer 1988: 34-35; Bade 1992: 395; Popp 1994: 44; Weidacher 2000: 68; Schädel 2002: 167) Türk kökenli çocukların problemlerinin tespiti yapılarak, aslında içinde yaşadıkları ülkede çocuklara okul öncesi ve okul döneminde yeterli desteğin verilmemesinden kaynaklanan sorunlar dile getirildi. Göçmen çocuklarının sorunlarını ailelerinin koşullarıyla açıklamaya çalışan ve bu şekilde bir görüşü savunan klasik anlayışa karşılık, yeni araştırmalar genç kuşağın doğduğu, büyüdüğü, okula gittiği bu ülkede hâlâ uyum ve kimlik sorunu yaşamalarını, bu çocukları 'yabancı' olarak algılayan ve soruna bu şekilde yaklaşan zihniyete bağlamaktadır.

Morgenroth, Almanya'da doğup büyüyen Türk kökenli çocukların ailelerinden farklı bir sosyalizasyon deneyimi yaşadıklarını, bu nedenle onların sorunlarının bu toplumun onlara tanıdığı şans ve koşullar içinde değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Morgenroth 1999: 268). Göçmenlerin sahip oldukları kültür, dil, din ve geleneklerin göç ettikleri ülkenin sözü edilen bu koşullarına yakın ya da uzak olması entegrasyon sürecine olumlu ya da olumsuz etki etmektedir. Portekiz, İspanyol ve Yunan göçmenlerin daha az uyum sorunu yaşamalarına karşılık, çoğu zaman Türk öcmenler ve çocukları iki farklı kültür arasında kalarak uyum ve kimlik sorunlarıyla

karşı karşıya kalmaktadır (Kağıtçıbaşı 1991: 40). Goldberg ve Şen özellikle kırsal alanlardan gelen ilk kuşak Türk göçmen işçilerin uyum sorunu yaşamalarına karşın, Türk göçmen ailelerin heterojen bir yapıda olduğunun unutulmaması gerektiğine dikkat çekmektedir (Goldberg ve Şen 1994: 55).

Göçmenlerin kültürel ve dinsel özelliklerinin topluma uyumlarında sorun oluşturması yalnızca göçmenlerin kendi kültürel ve dinsel değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalarak toplumdaki kendilerini uzak tutmasından kaynaklanmamakta, aksine yaşadıkları toplumun üyelerinin ve medyanın onları algılama ve yorumlamalarıyla da ilişkili bulunmaktadır. Bunu Eggert ve Theunert somut bir örnekle açıklamaktadır. 14 yaşındaki Alman genç, bir ortama İsveç'ten biri geldiğinde hiç düşünmeden 'Hallo' (merhaba) derken, bu gelenin Türk ya da Rus kökenli olması durumunda önce nasıl davranması gerektiğini düşünmek durumunda kalmaktadır (Eggert ve Theunert 2002: 289-300). İsveç ile Almanya arasında da kültürel farklılıklar olmasına karşın İsveçli gencin Almanya'da bir gruba girmesi ya da kabulü bir Türk ya da Rus kökenli göçmene göre daha kolay olmaktadır.

Kültürel farklılıklar nedeniyle uyum sorununa ilişkin kültür kavramının kapalı ve durağan olarak algılanamayacağı (Römhild 1990), kültürün değişen ve diğer kültürlerle etkileşim içinde olduğu yaklaşımını benimseyen görüş, göçmen çocuklarının iki kültürlü (bikulturell) kimliklerini göz ardı ederek onları sorunların asıl nedeni değil, çocukların içinde buldukları çok dilli ve çok kültürlü ortama uygun yapılmalara gidilmemesini eksiklik olarak değerlendirmekte ve bu yönde okul öncesinden başlayarak çocukların iki dilliliğini benimseyen ve destekleyen eğitimin kurumsallaşması yönünde somut öneriler geliştirmektedirler (Gogolin 2000: 20; Neumann ve Allerkamp 1993).

Bu tartışmaların asıl kaynağını ise entegrasyon kavramının çoğu zaman tek taraflı bir süreç ve yalnızca bir grubun uyması gereken yaşam ve kurallar bütünü olarak anlaşılması oluşturmaktadır. Demokratik toplumlarda entegrasyon kavramından toplumdaki tüm grupların eşit haklara sahip olması, entegrasyonun bir durum olarak değil, bir süreç olarak algılanması ve bu süreçte en az iki tarafın da aktif olarak katılmasının anlaşılması gerekmektedir. Yani entegrasyon için öncelikle göçmenlerin 'yabancı' olarak tanımlanmaması, medyada sıklıkla olduğu gibi olumsuz bir profil çizilmemesi, göçmen çocuklarının 'problemliler' olarak değil bu toplumun bir parçası olarak değerlendirilmesi, okul ve iş ortamında fırsat eşitliğinin sağlanması, yasalar karşısında eşitlik, politik yaşama aktif katılabilme gibi gerekli koşulların yaratılması şarttır. Almanya'da 1950'li yıllarda başlayan göçe rağmen uzun yıllar göçmenler yasası çıkarılmamıştır. 2005 yılında büyük tartışmalarla, iki kez anayasa mahkemesinden dönerek çıkarılan göçmenler yasası ise göçmenleri toplumun bir parçası olarak görmekten uzak ve yetersizdir.

Oysa Türk kökenli çocuklar Almanya'da çok dilli, çok kültürlü bir ortamda büyümekte ve kendilerini 'iki kültürlü' olarak tanımlamaktalar (Polat 1997: 38; Goldberg vd. 2001: 97-98). Türkiye ailelerinin aksine onlar için bir tatil ülkesine

dönüşmüştür. Türkiye kökenli gençler arasında yürütülen bir araştırmaya göre gençlerin yüzde 88'inin Almanya'da yaşamlarını idame ettirmek istedikleri sonucuna ulaşılmıştır (Şen 1991: 155). Bu anlamda göçmen çocuklarının yaşadıkları toplumla bütünleşmelerinde onların çok dilli ve çok kültürlü kimlikleri doğrultusunda bir medya tüketimine gitmeleri doğaldır. Bu nedenle medya ve entegrasyon sorunları tartışılırken yeni kuşak gençlerin özellikle birinci kuşak göçmenlerden farklı olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

3. Anadilde Medya ve Entegrasyon Tartışmaları

122

Almanya'da göçmenler ve topluma uyum sorunları üzerine yapılan tartışmalar 1990'lı yıllarda elektronik medyadaki hızlı gelişmelerle birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. İlk yıllar Türkiye'den gelen gazete, dergi gibi basılı yayınlar yanında, ARD (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland) ve ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen) gibi kamu radyo ve televizyon kanallarının sınırlı saatlerde yaptığı iki dilli yayınlarla yetinen Türk göçmenler medya alanındaki hızlı gelişmelere ilgisiz kalmadı. 1990'lı yıllarda kablö aracılığıyla önceleri TRT-INT yayınlarını izleme olanağı elde ettiler. Ardından evlerinin pencere ve balkonlarından sarkan uydu antenleriyle aynı anda Türkiye'deki çoğu televizyon kanalını izlemeye başladılar. Günümüz itibarıyla kablo ve uydu yayına geçişle birlikte yalnız Türkiye'nin ulusal kanallarına değil, bölgesel yayın yapan kanallarına da ulaşma olanağı elde ettiler.

Türklerin ana dilinde medyaya ilgileri, kanal sayısının artması, internet ulaşımının kolaylaşması, internette Almanca, Türkçe ya da iki dilli Web siteleri (Vaybee.com, Tuerkstudent.net gibi), Almanya'da basılan Avrupa özel sayfalarıyla büyük Türk gazeteleri (Hürriyet, Zaman, Milliyet, Sabah vs.), iki dilli yayımlanan gazeteler (Pazar Postası, Kuzey Almanya, Dem vb.) ve dergilerin (Lifestyle-Magazin, "Etap-Deutsch-türkisches Leben", Türkis) gazete bayilerinde yerini alması, Almanya'da bölgesel Türkçe radyo istasyonlarına (Radyo Merhaba, Günaydın Hamburg, Radyo Multikulti, Radyo Metropol), bölgesel televizyon kanallarının eklenmesi (Oriental Night, TD1, Aypa TV, Kanal Avrupa) iki dilli bir medya pazarını oluşturmuştur. Bütün bu gelişmeler karşısında uzun yıllar uyuma engel olarak gösterilen nedenlere (dil, din, kültür vb.) bu kez anadilinde medyanın kullanılması eklenmiştir.

Almanya'da anadilinde medya Türk göçmenlerin yaşamında vazgeçilmez bir unsur olmuştur. Anadilinde medya, göçmenlerin sorunlarının dile getirilmesinde, kendilerini tanımlamalarında, ülkeleriyle aralarında bir köprü oluşturması açısından önem taşımaktadır. Bu anlamda anadilinde medya ve entegrasyon konusu ele alınırken göçmenlerin koşulları, genelde Alman medyasının göçmen sunumları ve özelde de Türk medyasının iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Yaygın medya ve bu bağlamda televizyon, çoğu görüş ve yargıların oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda Türk medyasının Almanya'da artarak yaygınlaşması, bu alanda vadılan araştırmaların artmasını da beraberinde getirmiştir.

2000 sonbaharında Nordrhein Westfalen eyaletinde ve 2001 yılında Almanya genelinde Türk kökenli göçmenlerin medya kullanımına ilişkin Türk Araştırmalar Merkezi (Zentrum für Türkeistudien) tarafından yürütülen anketler birbirini doğrular niteliktedir. Buna göre göçmen Türkler yüzde 97 oranında Türk medyasından ve aynı zamanda yüzde 98 oranında Alman medyasından haberleri takip etmektedirler. Burada sözü edilen medya televizyondur. Genç ve mesleki eğitim yapmış olanlar daha çok Almanca yayınları izlemektedirler. Buna karşın Türk gazeteleri (yüzde 73), Alman gazetelerine (yüzde 41) oranla daha fazla tercih edilmektedir. Gazete okuyucularının çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Yaşlı ve meslek eğitimi yapmamış olanlar daha az Alman gazetelerini takip etmektedirler. Radyo yayınlarını daha çok erkekler ve gençler Almanca (yüzde 22), kadınlar ve yaşlılar ise Türkçe (yüzde 10) dinlemektedir (Zentrum für Türkeistudien 2001).

Genç kuşak göçmenlerin medya kullanımında Almanca ve Türkçe olmak üzere her iki dil önemli olmaktadır. 30 yaş altı göçmenlerin yüzde 95'i Türkçe ve Almanca televizyon izlemekte, yüzde 36'sı Almanca ve Türkçe radyolarını dinlemekte, yüzde 50'si ise gazeteleri Türkçe ve Almanca okumaktadır. En fazla okunan Türk gazeteleri sırasıyla Hürriyet (yüzde 70), Sabah (yüzde 28), Milliyet (yüzde 10) ve Zaman (yüzde 5) olmaktadır (Zentrum für Türkeistudien 2001).

Berlin Etnoloji Enstitüsü'nün göçmen Türklerin televizyon izleme alışkanlıklarını konu alan araştırmasında 14-19 yaş grubu gençlerin yüzde 71'inin anadilinde yayınları izlediklerine dikkat çekilmiştir (Çağlar 2002: 151-154.). Aynı çalışmada genel olarak Türk kökenli göçmenlerin yüzde 75'inin anadilinde televizyon yayınlarını takip ettikleri ve yüzde 85 oranında ise (bir önceki yıl yüzde 81) Almanya'da yaşayan Türk ailelerin uydu antene sahip olduğu belirtilmektedir (152-154).

Göçmen çocuklarının diğer yaşlıları gibi sosyal, kültürel ve eğitsel olarak toplumsallaşmalarında aile, okul gibi sosyal çevreleri ve medya buna bağlı olarak da televizyon önemli bir yer tutmaktadır (Zentrum für Türkeistudien 1997: 19-22; Duyar ve Çalağan 2001: 98; Çağlar 2002: 152). Türk kökenli göçmen çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve hangi dilde yayınları izledikleri konusunda farklı değerlendirmeler ve yaklaşımlar oldu. Anadilinde medya kullanımına yönelik eleştirinin temelini ise 'göçmenlerin kendi dil ve kültürlerine yoğunlaşarak yaşadıkları topluma uyum sağlamak ve Almanca öğrenmek için gerekli çabayı gösteremeyecekleri' düşüncesi oluşturmaktadır (Meier-Braun 1999: 86-89). Ayrıca Türk medyasına yönelik eleştirilerde Almanya'da doğan ve büyümekte olan kuşağın entegrasyonlarını kolaylaştırıcı yayın ve ifadeler yerine, daha çok milliyetçiliği körükleyen dil kullandığı vurgulanmaktadır (Meier-Braun 1999: 86-89; Protze 2002: 31-33; Ateş 2002: 79-94).

Bu yönde yapılan bazı çalışmalarda ise artan teknolojik olanaklarla sıklıkla Türk medyasının kullanılması sonucu 'medya gettolaşması' (Güntürk 2000: 278) ya da 'yaygın iletişim izolasyonu' (Eckhardt 2000: 270) gibi tehlikelerin oluşacağı ifade edilmektedir. Bu gelişimin Türk kökenli göçmenlerin çoğunlukla Türk televizyon

kanallarını izleyerek ve Türk gazetelerini okuyarak Alman toplumundan uzak, kendi içlerine dönük bir yaşam sürdürmeleri anlamına geleceğine, böylece içinde yaşadıkları topluma paralel (Parallelgesellschaft) bir yaşam sürdürmelerinin kaçınılmazlığına dikkat çekilmektedir. Eckhardt genel olarak göçmenlere yönelik yayın yapmada Alman devlet kanallarının zorlandığını, bu nedenle kamusal ve sivil kurum ve kuruluşların siyasi güçlerle birlikte çalışarak medya yoluyla bir gettolaşmanın önüne geçilmesi yönünde demokratik ve karşılıklı anlayış içinde entegrasyon olanaklarının yaratılmasına katkıda bulunulmasının zorunluluğuna dikkat çekmektedir (2000: 270).

124

Ancak medya ve entegrasyon tartışmalarında eleştirilerin hedefi yalnızca Türk medyası olmamaktadır. Almanya'nın elli yıllık göçmen tarihinde yıllardır bu topluma vergi veren, bu toplumda yaşamını sürdüren ve bu toplumun önemli yapı taşları olan göçmenleri kapsayan, onları içine alan yayınlardan uzak, daha çok göçmenleri karikatürize ederek bu konuya yaklaşan Alman medyası da bu eleştirilerden payını almaktadır. Özdemir "Viel Bedarf, wenig Angebot" (Çok ihtiyaç, az sunum) cümlesinde göçmenlerin iki dil ve kültürde yayınlara ihtiyaç duyduğunu ifade etmekte ve neden bir Türk ve Alman 'ARTE'si yok diye sormaktadır (Özdemir 1999: 90-91). Neumann, Alman medyasında Türk göçmen ve çocuklarının daha çok olumsuz tiplmelerle ve suç ve benzeri haberlerle gündeme gelmesini eleştirmekte ve Geißler gibi Alman medyasında kendini bulamayan ya da sıklıkla olumsuz değerlendirmelerle gündeme gelen Türk göçmenlerin anadilinde medyaya yöneliklerini vurgulamaktadır (Neumann 2001: 7; Geißler 2000: 132).

Türk kökenli göçmen çocuklarının televizyon alışkanlıklarına yönelik araştırmalarda dil gibi televizyon izleme süresi de önemli rol oynamaktadır (Duyar ve Çalağan 2001; Goldberg v.d. 2001; Schulte 2002). Aileleri gibi göçmen çocukları da günün büyük bölümünü televizyon izleyerek geçirmektedir. Ancak Hansen'in belirttiği gibi çocuklar okul, arkadaş çevreleri, televizyon yayınları, boş zaman aktiviteleri gibi birçok etkenle şekillenen ve ailelerinden farklı olarak gelişen bir televizyon alışkanlığına sahiptirler (Hansen 1989: 38).

Ayrıca Türk kökenli gençlerin medyaya ilgilerine yönelik yürütülen araştırmaların ortak sonucu; Türk kökenli gençlerin ailelerinden farklı olarak televizyon yayınlarını iki dilde (Türkçe ve Almanca) izlemekte olduğudur (Uçar İlbuğa 2005). Türk ve Alman kökenli gençlerin televizyon alışkanlıklarında büyük bir farklılık görülmemektedir (Granato 2001: 1-2). Türk kökenli gençler Almanya'dan. RTL, RTL2, SAT1 ve PRO7, Türkiye'den ATV, Kanal D, Show TV, STAR, TGRT gibi ticari ve özel kanalları izlemektedirler (Schulte 2002: 191). Her iki dilde izledikleri kanallarda olduğu gibi yayın içerikleri de (eğlence, magazin, televizyon dizileri, talk show, müzik) birbirine yakın olmaktadır. Alman kanallarında ARD ve ZDF, Türk kanallarından ise TRT-INT, Kanal 7 gençlerin tercihinde yer almamaktadır (Schulte 2002: 191).

Sonuç olarak Butterwegge'nin de belirttiği gibi entegrasyon "tek yönlü bir yol"

(Einbahnstraße) olarak görülmemelidir. Tam ve beklenen düzeyde bir entegrasyonun sağlanabilmesi için o toplumda yaşayan tüm grupların bu sürece dahil olması gerekmektedir. Ayrıca diğer toplumsal gruplar gibi Alman medyası da kendini göçmenlere açmalı, onların topluma uyumlarına yardımcı olacak sunumlara yer vermelidir. Ek olarak medya sahipleri göçmenlerle ilgili olarak çok dilli enformasyon ve entegrasyona engel olacak ırkçı aşağılamalardan uzak yayınlara ağırlık vermelidir (Butterweg 2003: 13).

4. Türk Kökenli Gençler ve Televizyon Alışkanlıkları Üzerine Bir Semt, Bir Örnek

Bu bölüm, örnek bir çalışma olarak Uçar İlbuğa'nın Hamburg'un Dulsberg semtinde 1999-2000 yıllarında 23 Türk kökenli gençle doğrudan görüşme yoluyla (Gençlik Evi, camilerde ve evlerde), 76 gence de Gesamtschule'de kapalı soru yönelterek yaptığı araştırmanın sonuçlarından özetlenmiştir (Uçar İlbuğa 2005: 215-233).

13-17 yaş grubu toplam 99 Türk kökenli gencin boş zaman etkinlikleri gibi televizyon alışkanlıklarını hedef alan ampirik araştırmaya göre, aile içinde boş zaman aktivitelerinin tercih edilmesinde ailelerin sosyo ekonomik koşulları etkili olmaktadır. Aile dışında öğrencilerin okul sonrası gittikleri "Haus der Jugend"de (gençlik evleri) karate, futbol, fitness gibi spor etkinliklerine katılmak yanında, müzik dinlemek, televizyon izlemek, bilgisayar oyunları ve arkadaşlarıyla buluşarak gezmek boş zamanlarını değerlendirmelerinde önemli etkinlikler olarak öne çıkmaktadır.

Daha çok işçi kökenli ailelere sahip olan gençlerin büyük çoğunluğu sosyal konutlarda oturmaktadır. Ergenlik döneminde olmalarına karşın yüzde 28'i kendine ait, diğerleri ise kardeşleriyle paylaştıkları bir odaya sahiptir. Buna karşın gençlerin tamamına yakınının evinde birden fazla televizyon bulunmaktadır.

Televizyon gençlerin boş zamanlarının vazgeçilmez yapı taşı, aynı zamanda günlük yaşamlarına eşlik eden bir araç rolü üstlenmektedir. Günün büyük bölümünü televizyon önünde geçirmelerine rağmen televizyon, gençlerin boş zamanlarını değerlendirmelerinde en sevilen aktivite olmamaktadır. Çünkü kendilerine televizyon izlemek yerine başka bir alternatif (arkadaşlarla buluşma) sunulduğunda gençlerin tercihi yüzde 100 bu yönde olmaktadır. Başka bir ifadeyle televizyon gençlerin boş zamanlarında başka alternatifleri olmadığında ister aile, ister arkadaş ortamında olsun önemli bir rol üstlenmektedir. Evde televizyon her an el altında, her an ulaşılabilen bir araçtır.

Almanca dilinde (yüzde 14) televizyon yayınlarını izlemelerine, yayınlara duydukları ilgi, alışkanlık ve Alman dilini geliştirmek, Türkçe dilinde televizyon yayınlarının izlenmesinde (yüzde 17) ise yayınlara duyulan ilgi, aile faktörü ve alışkanlık

gibi nedenler gösterilmektedir. Almanca televizyon yayınlarının izlenmesinde ailenin rolü olmamakla birlikte Türkçe dilinde televizyon izlenmesinde aile ikinci önemli unsur olmaktadır. Aileler gençlerin televizyon alışkanlıklarına iki şekilde etki etmektedir. Aile, hangi dilde yayınların inceleneceği konusunda (ki bu dil Türkçe'dir) ve izlenen yayınların içerik tercihinde önem taşımaktadır. Aile ortamında izlenen yayın türleri; Türk televizyon dizileri, Türk filmleri, haberler ve spor programları olmaktadır. Aileler çocukların hangi dilde ve hangi türde yayınları izleyeceği konusunda önemli rol oynamalarına karşın, izlenen yayınlar üzerine genellikle çocuklarla sohbet etmek ya da tartışmak gibi karşılıklı iletişimde bulunmamaktadır. Ancak izlenen yayınlardaki kötü örneklerin çocuklara gösterilmesi söz konusudur; bu yönde uyarıcı konuşmalar yapılmaktadır. Buna karşın gençler için arkadaş ortamında televizyon yayınları üzerine sohbet önem taşımaktadır. Arkadaş ortamındaki konuşmalara katılabilmek ve arkadaş grubuna dahil olabilmek için özellikle bazı yayınların tercihinde arkadaş faktörü rol oynamaktadır.

Genel olarak her iki dilde de talk-show, sinema filmleri ve televizyon dizileri gençlerin ilgiyle izlediği yayın türleridir. Ayrıca Türkçe müzik programları ve Türk komedi filmlerini (Kemal Sunal en çok beğenilen oyuncu olarak belirtilmiştir) beğenmektedirler. Her iki dilde de gençlerin sadık kalarak izlediği belli bir kanal bulunmamaktadır. Gençlerin beğendiği yayın türü hangi kanalın izlendiğini belirlemektedir. Bir başka ifadeyle sevdikleri film veya dizi hangi kanalda gösteriliyorsa, gençler o kanalı daha fazla izlemektedir.

Gençler günlük olarak zamanlarının 2 ila 4 saatini televizyon izleyerek geçirmektedir. Hafta sonları ve okul tatillerinde bu süre 5 ile 6 saate kadar uzamaktadır. Televizyon yayınlarının izlenme süresi kızlara oranla erkeklerde daha uzun olmaktadır. İzlenen yayın türlerinde kız ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık görülmemekle beraber, özellikle spor yayınları kızlar tarafından tercih edilmemektedir.

Televizyon Türk aileleri için habere ulaşmada önemli bir medya aracı rolünü üstlenmektedir. Gençler ise arkadaş ortamında ve yalnız olduklarında en az haber programlarını izlemektedir. Gençler için televizyon öncelikle eğlence, ardından enformasyona ulaşmada bir araç olmaktadır. Haldenwang'ın da belirttiği gibi gençler haber içerikli yayınların daha çok magazin türlerini tercih etmektedirler (2002: 225).

Yukarıda özetlenen sonuçların ışığında gençlerin daha çok ticari ve eğlence ağırlıklı yayınları tercih etmelerine ve boş zamanlarını çoğu zaman televizyon önünde geçirmelerine rağmen, televizyon yayınları üzerine oldukça eleştirel tutum geliştirdikleri görülmektedir. Gençler televizyon yayınlarını bilinçli ve sorgulayarak izlemektedir. Severek izledikleri aksiyon ve korku içerikli yayın türlerine karşın özellikle Türk özel televizyon kanallarında yayınlanan şiddet içerikli haberlerden rahatsız olmaktadır. Ayrıca insanların özel yaşamlarının sergilendiği programlar, Türk dizilerinin erkek kahramanlarının maco finlemeleri ve daha çok folklorik yayın van.

tığı için TRT-INT kanalı da gençlerce eleştirilmektedir. Haberleri az izlemekle beraber en fazla Alman kanalında verilen haberlere güven duymaktadırlar. Alman kanallarında ise erken saatlerde gösterilen erotik yayınlar gibi, Türklerin geleneksel ve kişiye tiplmelerle ve problem gruplar olarak gösterilmesini eleştirmektedirler.

Gençlerin büyük çoğunluğunun evinde uydu anteni ya da kablo erişiminin olmasına rağmen, Türk kökenli gençler televizyon yayınlarını ilgileri ve beğenileri doğrultusunda her iki dilde (yüzde 68) izlemektedir. Medyadaki gelişmelerden biri de İnternet alanında olmaktadır. Özellikle birçok İnternet kanalı özel olarak Türk kökenli gençlere hitap etmekte ve bu alanda da kısmen iki dilli İnternet sunumları önem taşımaktadır.

Gençler aile, çevre ve iki dilli televizyon yayınlarıyla toplumsallaşmaktadır. Geleneksel aile yapısı ya da ailelerin dinsel eğilimleri, gençlerin izledikleri yayın türünde önemli rol oynamamaktadır. Gençlerin televizyon alışkanlıklarında Türklük ve İslam konusu yayın içeriklerine karşı belirli bir hassasiyet oluşturmakla birlikte, evde yalnızken, kardeşleriyle ya da arkadaşlarıyla birlikte izledikleri yayınların seçiminde bu öğeler önemli olmamaktadır. Bununla birlikte özellikle nitel araştırmada kendileriyle görüşülen gençler enformasyon içerikli yayınlarda Türk kanallarından daha çok Alman kanallarındaki programlara güven duyduklarını belirtmelerine rağmen İslam ve Türklerle ilgili konularda ise güvenlerinin daha çok Türk kanallarına yöneldiğini ifade etmişlerdir.

5. Çok Dilli ve Çok Kültürlü Ortamlarda Kültürlerarası Medya Pedagojisinin Önemi

Günümüz çocukları yoğun bir medya dünyası içinde büyümekte ve şekillenmektedir. Onlar kültürü, medya kültürü olarak tanıyan bir medya kuşağını oluşturmaktadır. Çünkü her yerde ulaşılabilen televizyon, radyo, CD çalar, dergi, kitap ve sinema günlük yaşamın etkinliklerindedir. Ayrıca yeni medya önlenemez bir hızla çocuk ve gençlerin yaşamlarının içinde yer almaktadır. Her şeyden önce hızla yayılan e-mail, mobil telefonlar ve SMS gibi iletişim olanakları onlarda "tele-sosyal" davranış biçimine yol açmıştır. Böylece günümüz gençlerini tanımlayan yeni bir kavram "Generation@" (Opaschowski 1999) ortaya atıldı. Medyanın bu büyüleyici dünyası ve medya pazarının hızlı değişimi sıklıkla şu soruyu gündeme getirmektedir: Karmaşık ve yoğun bir medya ortamı içinde büyümekte olan çocuklar medya dünyası ile nasıl baş edebilecekler? Bu kaygıların temelinde ise medyanın çocuklar üzerinde aşırı olumsuz etkilerinin olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ancak bu denli yoğun medya dünyası içinde çocukların korunabilmesi mümkün olamamaktadır (Vogelgesang 2002).

Medya ile toplumsallaşma gençlerin televizyon starlarıyla özdeşleşmelerinde, yayınlarda izledikleri karakterlerle problemlerinin yansıtılması ve sorunlarının çözümünde yardımcı olması açısından önemlidir. Çocuk ve gençlerin kültürel kimlik gelişimlerinde medyanın özellikle televizyonun önemli bir rol üstlendiği gerçeği

kabul edilmektedir. Televizyon ve diğer medya aracılığıyla edinilen deneyimlerle sembol, stil, tarz ve moda gibi öğeler medya kuşağı için giderek daha çok önem kazanmaktadır. Gençlerin günlük yaşamlarında televizyon dizileri, starların özel hayatı, filmler ve türleri (genre) hakkında bilgi sahibi olmak önemli bir bilgi statüsü oluşturabilmektedir.

Ayrıca medya pazarı için çocuk ve gençler tüketici gruplar olarak önemli rol oynamaktadır. Çoğu zaman ailelerin alışverişlerine yön veren yeni kuşağın bu gücünü keşfetmiş olan birçok farklı branş oyuncaktan, bilgisayar oyunlarına, müzik sözlerinden, televizyon dizilerine, internet programlarından, filmlere kadar çocuk ve gençleri hedef alan üretimlere ağırlık vermektedir (Hengst 1996: 236).

128

Bu anlamda iki dilli medyayı takip eden Türk kökenli göçmen çocukları çok kültürlü etkileşimlerden oluşan ve her iki medya sunumlarına açık ve bu sunumlardan etkilenen bir medya kuşağını oluşturmaktadır. Büyük bölümü Almanya'da dünyaya gelmiş ve burada büyümekte olan Türk kökenli gençler yetenekleri, doğruları ve yanlışlarıyla diğer Alman yaşatlarından çok farklı bir gelişim göstermemektedir. İki dille ve iki kültürle bütünleşmekte olan ve bu özelliklerinden dolayı toplumda negatif olarak ele alınıp, bu şekilde yorumlanan gençlerin aslında çok dillilikleri ve kültürel çeşitlilikleri verilecek desteklerle olumlu kazanımlara yol açacaktır. Bu yardımın sağlanmasında genel olarak kültürlerarası pedagoji (interkulturelle Pädagogik), özel olarak da kültürlerarası medya pedagojisine (interkulturelle Medienpädagogik) önemli görevler düşmektedir. Bugünün çocukları yaygın medyanın etkilediği ve çoğu zaman onun belirlediği bir dünyada büyümektedir. Medya pedagojisinde okul ve okul dışı alanlarda hem formal hem de informal eğitim önemli rol oynamaktadır. Çocuk ve medya ilişkisine pedagojik alanda iki önemli teorik yaklaşım etki etmektedir.

Koruyucu pedagoji olarak adlandırılan (Bewahrpädagogik) ve 18. yüzyıldan başlayarak çeşitli söylem ve esaslarla temsil edilen teoriye göre çocuk ve gençlerin medyanın negatif etkilerinden korunmasını esas alır. Bu görüşün çıkış noktası henüz gelişimlerini tamamlamamış olarak kabul edilen çocukların kendilerini koruyabilecek bilgi ve beceriyi kazanamamış olmasıdır. Koruyucu pedagojiye karşılık, özellikle günümüzde ev, okul ve boş zaman aktiviteleri gibi birçok alanda etkili olan medya dünyasının çeşitliliği içinde yetişen çocukları medyadan korumanın mümkün olamayacağı ve bu anlamda medyayı akılcı ve kendi sınırlarını belirleyerek kullanabilme yetisinin çocuklara kazandırılmasının gerekli olduğunu tartışmaya açan Medya yeterliliği (Medienkompetenz) son yıllarda önemli bir kavram olarak yerleşmektedir. Bu yeterliliğin sağlanabilmesi için medya üzerine bilgi sahibi olma (Medienkunde), medyayı etkin kullanma (Mediennutzung), medyaya ilgili yeni teknik ve içeriklerin gelişimine göre medyayı tasarlama (Mediengestaltung) ve medya temsillerine eleştirel bakabilme (Medienkritik) yeteneklerinin elde edilebileceği dört alan söz konusu olmaktadır (Baacke 1997: 96-100). Kontrol ederek çocukların yönünü bulması yerine birçok medya pedagoğunun savunduğu gibi davranışa yönelik yapılacak eğitim (Fromme 2001: 47) önem taşımaktadır.

Aufenanger, Alman okullarında eğitimin plan ve programlarının göçmen çocuklarını dikkate almadan yalnızca Alman çocuklarına yönelik hazırlanmasını eleştirmektedir. Almanya'da büyük şehirlerin bazı semtlerinde yer alan okulların öğrencilerinin çoğunluğu göçmen kökenlidir. Bu anlamda özellikle bu okullarda medya eğitimine bağlı olarak medya yeterliliğinin kazandırılması toplumda fırsat eşitliğinin oluşturulması bakımından gereklidir. Aufenanger'e göre bilgisayar ve İnternet derslerinde seçilecek konuların örneğin göçmenlerin kültürel ve günlük yaşamlarını içeren proje derslerle okullarda kültürlerarası anlaşma ve haberleşmenin sağlanması önemli adımlar olacaktır (2002: 6-9). Kültürlerarası medya eğitiminin amaçlarından biri de farklı kültürel kökenlerden gelen çocuk ve gençlerin yeterlilik ve toplumsal davranışlardaki sorumluluklarını eski ve yeni medyayla olanaklı kılmaktır. Genel bir dünya görüşünün oluşmasında medyanın üstlendiği rolün medya eğitimi derslerinde çocuk ve gençlere gösterilmesi gereklidir. Bu değerlendirmelerde medya yeterliliğinin yalnızca yeni medyanın teknik olarak (Software, Hardware) kullanılmasının öğretilmesi değil, bilişsel, sosyal ve etik boyutların da vurgulanması önem taşımaktadır. Bilişsel boyuttan medyanın gösteri formlarının anlaşılması, benimsenmesi ve medya sunumlarının içerikleri anlaşılmalıdır. Medya yeterliliğinin sosyal boyutunda ise medya iletişimi sağlayan bir araç olarak sosyal ilişkileri etkileyen bir rol üstlenmektedir ve bu anlamda medyaya eleştirel bakış açısının geliştirilmesi esas alınır. Medya yeterliliğinin etik boyutunda yalnızca medya sunumlarının içerik olarak değil, medyanın tümünü konu olarak ele almak önemli olur. Özellikle sosyal ve etik boyutlar aynı zamanda kültürlerarası medya eğitiminin merkezi öğelerini oluşturmaktadır. Kültürlerarası iletişimde medya ve medya enformasyonlarının anlamı nedir? Farklı ve yabancı kültürleri önyargılar olmadan eleştirel hoşgörü ile değerlendirebilme yeteneği nasıl kazandırılabilir? Okullarda bilgisayar ve İnternet ile ilgili çalışmalarda özellikle çok kültürlü grupların yer aldığı sınıflarda yukarıda değinilen sorular uygulamaya dökülmeli, farklı kültürlerin anlaşılması ve tanınması mümkün kılınmalıdır.

Sonuç olarak Baacke'nin de ifade ettiği gibi eğitimi, eğitici- eğitilen arasındaki bağlantı olarak gören medya eğitimi anlayışının yanında gençleri ve çocukları yetkin insanlar, toplumsal sistemde özerk davranabilen, modern medya dünyasında yönünü bulabilecek nitelikte ama aynı zamanda danışma ve desteğe olduğu gibi bu koşullara uygun yaşam çevrelerine gereksinim duyan bireyler olarak görmek önemli olacaktır. Çünkü Baacke medya kullanımında yetkinlik kavramının geliştirilmesinin gerekliliğini gençleri ve çocukları teknolojik değişimden koruyabilmenin 'olanaksızlığı' ile açıklamaktadır (Baacke 1997; Lauffer 2000). Günümüzde çocukların medyanın olumsuz etkilerinden yasaklarla korunabileceği anlayışı anlamını yitirmiştir. Medya kullanıcıları olarak çocukların medya sunumları karşısında kurban değil, medyayı kendi ihtiyaçları ve bilgileri doğrultusunda kullanabilecek gelişmeler olarak tanınmalıdır.

6. Sonuç

Göçmenler ve göçmen çocuklarının medya tüketim alışkanlıklarını hedefleyen araştırmalarda daha çok dil ve medya kullanımının identifikasyon ve entegrasyona etkisine dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu araştırmalarda ana dilde medyanın çeşitliliği yanında özellikle birinci kuşak göçmenler için ana dilde televizyon yayınlarını izlemenin önemli olduğu belirtilmektedir. Buna göre yetersiz Almanca dili ve köken olarak geldikleri ülke ile sıkı bağları nedeniyle ilk kuşak ve sonradan evlilik ya da benzer koşullarla Almanya'ya gelen Türk kökenli göçmenler ana dilde medyayı daha fazla tercih etmektedir. Diğer yandan Almancaya hakim olan göçmenler gibi, yeni kuşak gençler için iki dilde (Almanca ve Türkçe) medya kullanımı anlam kazanmaktadır. Genel olarak Türk kökenli göçmenlerin medya kullanımları heterojen bir yapı göstermektedir.

130

Birinci kuşak için anadilinde medyanın kullanılması göçmenlerin etnik ve kültürel kimliklerine katkı sağlayabilir; Türk dilinin korunması ve devamlılığını mümkün kılar ki bu da Almanca'nın öğrenilmesinde gerekli temeli oluşturur; göçmenlerin ilgi ve hakları doğrultusunda Alman medyasından bekledikleri boşluğu doldurur; göçmenlerin sorun ve koşullarını dile getirebilecekleri platformları oluşturur; dünyadan, Almanya'dan ve Türkiye'den haberlerle birçok bilgiyi iletir. Ancak birinci kuşak için yalnızca ana dilinde medyanın tüketilmesi çok kültürlü bir ortamda tek yönlü bir gelişime neden olma sakıncasını da beraberinde taşır. Bu nedenle Almanya'da göçmenler için iki dilli medya kullanımı, iki ülkenin insanları ve kurumlarıyla farklı düzeylerde kuracakları bir bağ olması açısından da önem taşıyacaktır.

Türk kökenli gençlerin medyayı hangi dilde kullanmalarına etki eden faktörlerden birisi, onların hangi topluma (Türk ya da Alman) daha sıkı bağlar içinde oldukları ve kendilerini nasıl kimliklendirdikleri ile yakından ilgilidir. Ayrıca gençlerin eğitim düzeyi, evde hangi dilin daha çok konuşulduğu, evdeki medya erişim olanakları, ailelerin sosyo-ekonomik koşulları gibi etkenler medya dilinin tercihinde rol oynamaktadır. Ancak genel olarak Türk kökenli göçmen çocuklarının dil ve sosyal gelişimlerinde olduğu gibi medya tüketimleri de iki dillidir. Gençlerin her iki kültürden ihtiyaçları doğrultusunda bir tüketime gitmeleri ve iki dilli bir medya alışkanlığının oluşması, onların çok kimlikli gelişimlerine uygun düşmektedir. Çünkü gençler ister geleneksel, isterse liberal bir aile ortamında büyüsünler kendilerini tek bir kültürel çerçevede tanımlamamaktadır. "Onlar ne Alman ne de yabancıdırlar. Bu çocuklar az ya da çok iki dili konuşan 'yeni Almanlar' olarak nitelendirilmektedir" (Barthelmes/ Herzberg/ Nissen 1983.22). Bu anlamda "göçmen çocuklarının ana dilinde medyayı kullanmalarının Alman toplumuyla bütünleşmelerine olumsuz katkısının olacağı" görüşü, yanlış bir yaklaşımdır. Anadilinde medya tüketimini tek taraflı ve uyumu, bütünleşmeyi engelleyici olarak değerlendirmek yerine Çağlar'ın da (2002) altını çizdiği gibi farklı dilde medya kullanımını, bir topluma, bir kültüre kaynaşma, onu anlama süreci olarak görmeliyiz. Ayrıca göçmen çocuklarının anadilinde medyayı takip etmeleri yalnızca ailelerin çocuklar üzerindeki etkisini

değil, gençlerin Türkiye'ye duydukları ilgiyi de yansıtmaktadır.

Çocuk ve gençlerin kültürel kimlik gelişimlerinde medyanın artan önemi ve etkisi tartışılmaz. Bu nedenle her iki dilde medya gençlerin çok dilli ve çok kültürlü ortamlarına uygun olarak kimlik gelişimlerinde destekleyici bir rol oynayabilir. Ayrıca göçmen çocuklarının yaşadıkları çok kültürlü ve çok dilli ortam içinde kimlik ve uyum sorunları yaşadıkları gerçeği göz önünde tutularak, anaokulundan başlayarak çocukların sahip oldukları iki kültürü aynı potada eriterek ortak yeni bir kişilik oluşturmalarına yönelik eğitsel yapılanmalara ağırlık verilmeli, okul ve okul dışı ortamlarda kültürlerarası iletişimin olanakları geliştirilmelidir.

Farklı kültürel grupların bir arada yaşadığı göçmen toplumlarında kültürlerarası etkileşim kaçınılmazdır. Bu anlamda sağlıklı bir iletişim çoğunluk ve azınlık kültürlerine üye birey ya da gruplar arasında karşılıklı bir kültürlerarası alışverişle sağlanabilir. Kendinden olmayan, farklı kültürel gruplara saygı duymak, empati duygusunun kazandırılması ve yabancı düşmanlığının önlenmesi gibi, azınlık kültürünün dışlanmadan, toplumun bütünü içinde algılanması, göçmenlerin toplumla bütünleşmesinde kolaylaştırıcı bir rol oynar. Bu koşulların okul öncesi kurumlardan başlamak üzere geleceğin kuşaklarına kazandırılabilmesi yönünde kültürlerarası pedagoji ve kültürlerarası iletişime önemli görevler düşmektedir. Çünkü özellikle göçmen ülkelerinde farklı kültürlerin bir arada, barış içinde yaşaması bir zorunluluktur. Günümüzde medyanın insan yaşamına eşlik eden bir araç olduğu gerçeğinden hareketle film çalışmalarından, medya çalışmalarına, eğitsel projelerden, internetteki kültürlerarası sunumlara kadar birçok alanda farklı kültürleri tanıtmaya ve anlamaya olanakları geliştirilmelidir. Açık radyo ve açık televizyon kanallarında göçmenler tarafından gerçekleştirilecek medya çalışmalarına yer verilerek, çoğu zaman popüler medyada işlenen 'negatif göçmen' profiline karşı göçmenlerin kendilerini ifade edebilmelerinin olanakları yaratılabilir (Niesyto, 2005:1-12).

Göçmenlerin çok dilli medya kullanımlarının sorun olarak görülmesi, onların çok dilli oldukları gerçeğinin yadsınması anlamına gelecektir. Göçmenlerin toplumla bütünleşmelerine engel iki dilli medya kullanımlarında olmayıp, medyanın göçmenleri 'öteki' olarak toplumun dışında bir statü vermesinden kaynaklanacaktır. Alman kanallarında televizyon filmleri ve dizilerinde yer alan göçmen tiplmelerinin (sorunlu, tutucu, kapalı aile yapılanmaları ve gençlerin de aileleri ile uyumsuz, ayrı dünyalarda olduğunu ifade eden temalar) diğer toplum üyeleri gibi eksileri ve artıları ile bu toplumun bir parçası olarak olumlu anlamda değiştirilmesi gerekmektedir. Göçmen çocuklarını 'iki sandalye arasında kalmış' ve 'patlamaya hazır bomba' ya da 'kaybolmuş bir kuşak' olarak değil, onların 'iki sandalye arasında yer alan üçüncü bir sandalyede oturdukları' gerçeği kabul edilmelidir. Gençlerin topluma uyum sorunlarında sorunun temeli yalnızca onların kültürel ve geleneksel çatışmaları, hangi dilde medya kullanımları ile değil, doğup büyüdüğü ülkenin kendilerine tanıdığı sosyal, toplumsal ve yasal olanaklarda aranmalıdır. Türk ve Alman televizyon kanallarında Almanya'da yaşayan Türk kökenli göçmenleri hedef

alan yayınlarda ısrarla onları vatan özlemi çeken ve dini-kültürel ayrımları körükleyen gurbetçiler olarak değil, yaşadıkları, büyüdükleri, okuluna gittikleri ülkenin bir parçası içinde düşünerek göstermek gerekmektedir.

Sonuç olarak her iki dilde medyanın çok kültürlü ortamlarda tüm kültürel grupları kapsayacak, önyargılardan ve sorunlu yabancı profilinden uzak yayınlara bütünleşmeye katkısı olumlu olacaktır. Ayrıca göçmenlerin heterojen yapısı ve göçmen çocuklarının ailelerinden farklı bir toplumsallaşma ve kimlik gelişimine sahip olmaları nedeniyle, okul öncesi kurumlardan, okul ve mesleki eğitim süreçlerine kadar birçok alanda göçmen çocuklarını da içine alan eğitsel, sosyal koşulların tam olarak oluşturulmamış olduğu gerçeği bu tartışmalarda çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Bu nedenle medyanın enformasyon bombardımanı içinde, medya sunumlarına karşı seçici ve eleştirel bakabilme, medyayı iyi okuyabilme gibi yeteneklerin hem medya kullanıcıları hem de medya çalışanlarına kazandırılması yönünde eğitsel yapılanmalara gidilmesi önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Ateş, Şeref (2002). "Welches Bild verbreiten türkische Medien von der deutschen Gesellschaft"? **Zwischen Autonomie und Gängelung. Türkische Medienkultur in Deutschland II.** Jörg Becker ve Reinhard Behnisch (der.) içinde. Rehburg-Loccum: 79-94.
- Auernheimer, Georg (1988). **Der sogenannte Kulturkonflikt: Orientierungsprobleme ausländischer Jugendlicher.** Frankfurt am Main: Campus Verlag.
- Aufenanger, Stefan (2002). "Miteinander lernen. Interkulturelle Aspekte von Medienkompetenz". **Computer und Unterricht.** No. 45: 6-9.
- Baacke, Dieter (1997). **Medienpädagogik.** Tübingen: Niemeyer.
- Bade, J. Klaus (1992). "Einheimische Ausländer: Gastarbeiter - Dauergäste - Einwanderer". Bade, J. Klaus (der.) içinde. **Deutsche im Ausland - Fremde in Deutschland.** Frankfurt am Main: Büchergilde Gutenberg: 393-401.
- Barthelmes, Jürgen; Herzberg, Irene; Nissen, Ursula (1983): **Medien für und über Ausländer.** München.
- Butterwegge, Christoph (2003). "Das mediale Bild der Migrant(inn)en und sein Einfluss auf die öffentliche Meinung in Deutschland." www.coe.int/T/E/social_cohesion/social_policies/Forum/Butterwegge_allemand.doc, 17.7.2006.
- Butterwegge, Christoph (2006). "Migrationsberichterstattung, Medienpädagogik und politische Bildung". **Massenmedien, Migration und Integration.** Christoph Butterwegge ve Gudrun Hentges (der.) içinde. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften: 185-235.
- Çağlar, Ayşe (2002). "Die Verwicklungen des Medienkonsums deutscher Türken". **Zwischen Autonomie und Gängelung. Türkische Medienkultur in Deutschland II.** Jörg Becker ve Reinhard Behnisch (der.) içinde. Rehburg-Loccum: 151-160.

- Duyar, Akın ve Çalağan, Nesrin (2001). "94.8 Metropol FM: Das erste Türkischsprachige Radio in Deutschland." **Zwischen Abgrenzung und Integration. Türkische Medienkultur in Deutschland**. Jörg Becker ve Reinhard Behnisch (der.) içinde. Rehbürg-Loccum: 85-98.
- Eckhardt, Josef (2000). "Mediennutzungsverhalten von Ausländern in Deutschland". **Migranten und Medien. Neue Herausforderungen an die Integrationsfunktion von Presse und Rundfunk**. Heribert Schatz v.d. (der.) içinde. Wiesbaden: 265-271.
- Eggert, Susanne ve Theunert, Helga (2002). "Medien im Alltag von Heranwachsenden mit Migrationshintergrund." **Merz** 05: 289-300.
- Fromme, Johannes (2001). "Pädagogische Implikationen der Mediennutzung von Kindern". **Aktuelle Aspekte medienpädagogischer Forschung: interdisziplinäre Beiträge aus Forschung und Praxis**. Martin K. W. Schweer (der.) içinde. Wiesbaden. 23-48.
- Furtner-Kallmünzer, Maria (1988). "Biographie und Identitätsprobleme der zweiten Generation". **Beiträge zur Ausländerforschung - Wege der Integration. Deutsches Jugendinstitut** (der.) içinde. München: 87-128.
- Geißler, Rainer (2000). "Bessere Präsentation durch bessere Repräsentation: Anmerkungen zur medialen Integration von ethnischen Minderheiten". **Migranten und Medien. Neue Herausforderungen an die Integrationsfunktion von Presse und Rundfunk**. Heribert Schatz v.d. (der.) içinde. Wiesbaden: 129-146.
- Gogolin, Ingrid (2000). "Minderheiten, Migration und Forschung - Ergebnisse des DFG-Schwerpunktprogramms FABER". **Migration, gesellschaftliche Differenzierung und Bildung: Resultate des Forschungsschwerpunktprogramms FABER**. Ingrid Gogolin ve Bernhard Nauck (der.) içinde. Opladen: Leske+Budrich: 15-33.
- Goldberg, Andreas ve Şen, Faruk (1994). **Türken in Deutschland: Leben zwischen zwei Kulturen**. München: C. H. Beck.
- Goldberg, Andreas, v.d. (der.) (2001). **Migrationsbericht des Zentrums für Türkeistudien** 2002. Münster: Lit Verlag: 43-118.

- Granato, Mona (2001). "Freizeitgestaltung und Mediennutzung bei Kindern türkischer Herkunft. Kurzfassung. Eine Untersuchung des Presse- und Informationsamtes der Bundesregierung zur 'Mediennutzung und Integration Türkischer Kinder 2000 in Deutschland.'" www.bundesregierung.de/Anlage254088/Kurzfassung+der+Studie+zur+Mediennutzung+t%fcckischer+Kinder.doc, 2001.
- Güntürk, Reyhan (2000). "Türkische Medien in Deutschland". **Journalistische Ethik in der Türkei und in Deutschland**, XIV. Deutsch-Türkisches Journalistenseminar. Side 27/28.5.1999: 185-192.
- Haldenwang, Vera (2002). **Fernsehnachrichtenverständnis und -bewertung von Jugendlichen: Evaluation einer medienpädagogischen Intervention in sechs Schulklassen der Mittel- und Oberstufe**. Berlin: Verlag im Internet GmbH.
- Hansen, Roland (1989). **Türkische Deutsche, deutsche Türken oder "ein bißchen von da und ein bißchen von da": Re-Migration und Identitätskonflikte türkischer Jugendlicher aus Izmir**. Saarbrücken.
- Hengst, Heinz (1996). "Aufwachsen im Spannungsfeld konkurrierender Lernwelten". **Media paradise: die multimediale Zukunft von Kindern und Jugendlichen**. Rainer Fabian (der.) içinde. Oldenburg: 229-241.
- Hugger, Uwe-Kai (2005). "Transnationale Soziale Räume von deutsch-türkischen Jugendlichen im Internet". **MedienPädagogik**:1-20. www.medienpaed.com/05-2/hugger1.pdf. 24.11.2006.
- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (1991). "Türkische Migranten aus der Sicht des Herkunftslandes". Peter Bott, v.d. (der.): **Türkische Jugendliche und Aussiedlerkinder in Familie und Schule. Theoretische und empirische Beiträge der pädagogischen Forschung**. Hohengehren: 31-43.
- Laufer, Jürgen (2000). "Medyanın Globalleşmesi ve Kültürel Sonuçları" www.konrad.org.tr/index.php?die=132, 16.7.2006.
- Meier-Braun, Karl Heinz (1999). "Brachliegende Chancen". **Zeitschrift für Kulturaustausch, Migration und Medien**. Heft 3: 86-90.

- Morgenroth, Olaf (1999). **Identitätsabsichten türkischer Jugendlicher: Bereichsspezifische Zukunftsorientierungen im Kontext von Familie und Schule.** Hamburg: Kovac.
- Neumann, Ursula ve Allerkamp, Wolfgang (der.) (1993). **Sprachenvielfalt im Stadtteil: ein interkulturelles Projekt; Materialien und Anregungen.** Hamburg.
- Neumann, Ursula ve Gogolin, Ingrid (1998). "Spracherwerb und Sprachentwicklung in einer zweisprachigen Lebenssituation bei monolingualer Grundorientierung der Gesellschaft". **Erziehung-Sprache-Migration: Gutachten zur Situation türkischer Familien.** Bernhard Nauck (der.) içinde. Berlin: 93-145.
- Neumann, Ursula (2001). "Kulturelle Selbst- und Fremdbilder in den elektronischen Medien". **Medien, Migration, Integration. Elektronische Massenmedien und die Grenzen kultureller Identität. Ausländerbeauftragte der Freien Hansestadt Hamburg und der Hamburgischen Anstalt für neue Medien** (der.) içinde Berlin.
- Nieke, Wolfgang (1991). "Benachteiligung ausländischer Jugendlicher im Zugang zur Berufsausbildung": **Ausländische Jugendliche in der Berufsausbildung: auf dem Weg zur Chancengleichheit?** Wolfgang Nieke, v.d. (der.) içinde. Opladen: Leske+Budrich: 9-32.
- Niesyto, Horst (2005). "Chancen und Perspektiven interkulturelle Medienpädagogik". **Globalisierung, Migration, Medien- Neue Konzepte zur Pädagogik und Bildung.** Vortrag auf den 22. GMK- Forum in Bielefeld: 1-20. www.digitale-chancen.de/service/downloads/index.cfm/key.797/secid104/secid2.115. 24.11.2006.
- Opaschowski, Horst W. (1999). **Generation@: Die Medienrevolution entläßt ihre Kinder.** Hamburg.
- Özdemir, Cem (1999). "Viel Bedarf wenig Angebot". **Zeitschrift für Kulturaustausch, Migration und Medien.** Heft 3. 90-91.

Papalekas, Johannes Chr. (1982). "Die zweite Ausländergeneration: kulturelle Aspekte". **Forum Berlin Integration der Kinder ausländischer Arbeitnehmer. Probleme und Antworten auf eine Herausforderung. Referate und Diskussionsbeiträge.** Günter von Lojewski (der.) içinde. Köln: 27-38.

Polat, Ülger (1997). **Soziale und kulturelle Identität Türkischer Migranten der zweiten Generation in Deutschland.** Hamburg: Kovac.

Popp, Ulrike (1994). **Geteilte Zukunft: Lebensentwürfe von deutschen und türkischen Schülerinnen und Schülern.** Opladen: Leske+Budrich.

Protze, Manfred (2002). "Türkische Medien und der deutsche Presserat". **Zwischen Autonomie und Gängelung. Türkische Medienkultur in Deutschland II.** Jörg Becker ve Reinhard Behnisch (der.) içinde. Rehburg-Loccum: 31-44.

Römhild, Regina (1990). **Histourismus. Fremdenverkehr und lokale Selbstbehauptung. Schriftenreihe des Institutes für Kulturanthropologie und Europäische Ethnologie der Universität Frankfurt am Main.** Band 32.

Schädel, Thomas (2002). **Fremdsein und Altsein: Möglichkeiten und Grenzen der Integration türkischer Arbeitsmigranten der 1. Generation.** Hamburg: Kovac.

Schulte, Joachim (2002). "Reichweitenerhebungen für türkische Fernsehsender in Deutschland". **Zwischen Autonomie und Gängelung. Türkische Medienkultur in Deutschland II.** Jörg Becker ve Reinhard Behnisch (der.) içinde. Rehburg-Loccum:173-198.

Statistisches Bundesamt (2006). "Leben in Deutschland. Haushalte, Familien und Gesundheit - Ergebnisse der Mikrozensus 2005." http://www.destatis.de/presse/deutsch/pk/2006/mikrozensus_2005i.pdf, 17.7.2006.

Şen, Faruk (1991). "Identitätsfindung türkischer Jugendlicher zwischen Familie und deutscher Gesellschaft". **Die multikulturelle Versuchung: ethnische Minderheiten in der deutschen Gesellschaft.** Doron Kiesel (der.) içinde. Frankfurt am Main: Haag+Herchen: 147-160.

Uçar İlbuğa, Emine (2005). **Fernsehkonsom von türkischen Jugendlichen. Eine empirische Untersuchung im Hamburger Stadtteil Dulsberg.** Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

Vogelgesang, Waldemar (2002). "Jugendkulturen und Medien. Aktuelle Ergebnisse der Jugendmedienforschung." www.waldemar-vogelsgesang.de, 16.7.2006.

Weidacher, Alois (der.) (2000). **In Deutschland zu Hause - politische Orientierungen griechischer, italienischer, türkischer und deutscher junger Erwachsener im Vergleich.** Opladen: Leske+Budrich.

138

Yıldız, Erol (2006). "Stigmatisierende Mediendiskurse in der kosmopolitanen Einwanderungsgesellschaft". **Massenmedien, Migration und Integration.** Christoph Butterwegge ve Gudrun Hentges (der.) içinde. Wiesbaden: Verlag für Sozialwissenschaften:35-51.

Zentrum für Türkeistudien (der.) (1997). **Medienkonsum der türkischen Bevölkerung in Deutschland und Deutschlandbild im türkischen Fernsehen.** Kurzfassung der Studie. Essen.

Zentrum für Türkeistudien (2001). "Mediales Ghetto bei türkischen Migranten?" **ZfT Aktuell** No 86. Essen.